Приложение №1

РАЗДЕЛ „ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ“
към Програма за опазване на околната среда на община Вълчедръм 2021-2028 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. Въведение
II. Описание на местоположението на естествените находища на лечебните растения, условията в местообитанията, количеството и състоянието на ресурсите на територията на община Вълчедръм
III. Дейности за опазване на екосистемите и ресурсите от лечебни растения за осигуряване на устойчивото им ползване
IV. Приоритетни мерки за опазване на ресурсите и разнообразието на лечебните растения
V. Избор и регламент на територии, които не са защитени, но изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях
VI. Местни нормативни актове за начините на земеползване съобразно изискванията на нормативните актове и плановите документи от по-висока степен
VII. Видове под специален режим
VIII. Заключение
IX. Термини и дефиниции

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият раздел „Лечебни растения” (ЛР) към общинската Програма за опазване на околната среда на община Вълчедръм за периода 2021-2028 г. е разработен на основание чл.50, т.3 и чл.55 от Закона за лечебните растения (ЗЛР), обн. ДВ бр.29 от 7 Април 2000 г., и във връзка с разпоредбите на Наредба №2 от 20 януари 2004 г. за привалата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, обн. ДВ бр. 14 от 29 февруари 2004 г.

С раздела „Лечебни растения“ към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързаните с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

В последните години значително нараства интереса към лечебните растения. Те са били и си остават ефективно средство при лечение на редица заболявания. Растенията са достъпна и евтина суровина за приготвянето на лечебни препарати, чайове, настойки и др. Съществуващата в страната икономическа криза принуждава значителен брой хора да събират билки и плодове с търговска цел.

Съгласно ЗЛР, лечебните растения на територията на Република България се използват при спазване принципите за устойчиво ползване и един от подходите, които позволява прилагането на този принцип е планиране и контролиране на ползването на полезна биомаса от диворастящите популации на лечебните растения.

Основните принципи при планиране на ползването на лечебни растения са: минимално ползване на проблемни видове; използване на щадящи способи и техники за събиране; сигурно и ефективно първично преработване за реализация и ползване на базата на разработен планов документ. В тази връзка раздел „Лечебни растения” в ОПООС на община Вълчедръм повишава своето значение като документ, осигуряващ устойчиво ползване на тези ценни природни ресурси.

Цел:

Целта на настоящия раздел „Лечебни растения“ е запазване на ресурсите от съществуващите видове лечебни растения на територията на община Вълчедръм. Той урежда управлението на дейностите по опазване и устойчиво ползване на лечебните растения, включително събирането и изкупуването на получаваните от тях билки.

Задачи:

- Опазване на лечебните растения в естествените им находища;
- Поддържане и съхранение на екосистемите, съдържащи лечебни растения;
- Опазване на естествените местообитания на лечебните растения.

Нормативи:

- Закон за лечебните растения
- Наредба №2 от 20.01.2004 г. за правилата и изискванията за събиране на билки и генетичен материал от лечебни растения, издадена от МОСВ.
- Наредба №5 от 19 юли 2004 г. за изискванията, на които трябва да отговарят билкозаготвителните пунктове и складовете за билки, посл. изм. ДВ бр.66 от 10.08. 2018 г., издадена от Министерство на здравеопазването и Министерство на околната среда и водите.

Според ЗЛР разделът „Лечебни растения” към ОПООС е планов документ за опазване и устойчиво ползване на ресурсите от лечебни растения в общината.

Съгласно чл. 46 от ЗЛР Кметът ръководи изпълнителната дейност на общината във връзка с ползването, опазването и култивирането на лечебните растения, като:

1. Организира изпълнението на дейностите по отношение на лечебните растения, включени в общинската програма за опазване на околната среда;

2. Издава позволителни за ползване на лечебните растения от земи, води и водни обекти - общинска собственост;

3. Издава удостоверения за билките от култивираните лечебни растения;

4. Предоставя на Министъра на околната среда и водите информация за нуждите на наблюдението и оценката на лечебните растения и на създаването и поддържането на специализираните карта и регистър за тях.

Настоящият раздел „Лечебни растения“ включва информация за видовете лечебни растения, местообитанието им, разпространението им, режимът на тяхното ползване, прогнозните количества суровина, морфологичните части, предмет на събиране, на които може да разчита местната икономика. Разделът представя и информация за необходимите мерки за опазване на лечебните растения и техните местообитания и находища.

II. ОПИСАНИЕ НА МЕСТОПОЛОЖЕНИЕТО НА ЕСТЕСТВЕНИТЕ НАХОДИЩА НА ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, УСЛОВИЯ В МЕСТООБИТАНИЯТА, КОЛИЧЕСТВО И СЪСТОЯНИЕ НА РЕСУРСИТЕ

Горският фонд заема едва 1,79% от територията на община Вълчедръм - 7687 дка. В горскостопанско отношение територията на община Вълчедръм се включва в обхвата на Държавно горско стопанство (ДГС) - Лом към Регионална дирекция на горите (РДГ) - Берковица. Горската растителност е от широколистни видове гори - дъб, благун, габър, бряст, ясен, акация, върба, липа, топола и др. Общата лесистост на община Вълчедръм е 2,6%.

Общината попада в горския подпояс на заливните и крайречни гори и в равнино- хълмистия горскоростителен пояс на ДГС „Лом” от Дунавската хълмиста равнина. Лесоустройственият проект на ДГС осигурява добри предпоставки за стопанисване и ползване на горския фонд, като основните насоки на организация на горското стопанство в общината са съобразени с поставената цел по групи гори и земи съобразно функциите им.
На етапа на изготвяне на настоящия раздел „Лечебни растения“ не разполагаме с точни данни за количествата събрани билки на територията на общината през последните години. Липсват данни и за реалните количества събирани от населението лечебни растения за лична употреба.

На територията на община Вълчедръм, съгласно регистъра на ОДБХ няма регистрирани пунктове за изкупуване на диворастяши гъби, горски плодове и билки.

На територията на общината няма регистрирани билгозаготвителни пунктове. За периода 2017 - 2020 г. Община Вълчедръм не е издавала позволителни за бране на билки на физически лица.

Като цяло съвместното действие на биотичните и абиотични фактори определя условията в местообитанието на лечебните растения на територията като благоприятни за съществуването, размножаването, развитието и запазването им. На тази база е изготвен и приложен списък на по-важните видове лечебни растения в община Вълчедръм със стопанско и икономическо значение.
Находищата на лечебни растения на територията на общината са на групи, разпръснати, на петна или се срещат по единично и се използват за стопански и лични нужди.

СПИСЪК
на лечебните растения, определени като такива с приложение към Закона за лечебните растения, срещащи се в земеделски земи, гори и в границите на населените места, собственост на Община Вълчедръм

№	Вид	Местонахождение	Срещаемост	Описание и приложение
1	Бръшлян *Hedera helix* 	В населените места и общински гори	На групи	(Сем. Бръшлянови - Araliaceae) - вечнозелено увивно или пълзящо растение. Отровно. Има противокашлично и отхрачващо действие. Запарка от бръшлян се използва при болки в очите.
2	Върба бяла *Salix alba*	Единични бройки в близост до реките	По единично	(Сем. Върбови - Salicaceae) - дърво, с широка корона и надлъжно напукана кора. Расте по влажни места. Има антиревматично и

				антипиретично. В народната медицина върбовите кори се употребяват и като противовъзпалително лекарство при стомашно-чревни заболявания (диарии, чревни колики и др.), а също така и при кръвотечения.
3	Вълча ябълка обикновена *Aristolochia clematitis* 	Расте по влажни тревисти места, из ливади, разредени гори и храсталаци, край пътища и стобори, плевел в окопните култури. Разпространено в цялата страна от низините докъм 700 м надморска височина.	По единично	Многогодишно тревисто многогодишно растениес късо пълзящо коренище и неприятна миризма. Семейство Копитникови Aristolochiacea Противомикробно и съдосвиващо действие. Отровно.
4	Глог черен Crtaegus pentagyna 	Расте из покрайнините на горите и из храсталаците до към 400 м надморска височина.	По единично	Семейство Розоцветни (Rosaceae). Ниско дърво (до 8 м) или храст с малобройни тръни. Много често глоговите препарати се използват в различни комбинации за лечение на хипертоничната болест при възрастни хора, на старческо безсъние, сърдечна невроза и др.
5	Глухарче обикновено Taraxacum officinale 	Среща се в населените места и извън тях в големи количества	На петна	Семейство Сложноцветни (Asteraceae). Съдържа естествен растителен латекс. Лечебни са всички части на растението. Използва се като чай за отслажване, при диабет, високо кръвно и цироза; при болни бъбреци и хемороиди.
6	Гръмотрън бодлив Ononis spinosa	Расте по тревисти, песъчливи и сухи	На групи	Многогодишно тревисто растение или полухраст с къса

		места, брегове на реки, глинесто-варовити терени, сухи планински пасища до 1600 м надморска височина.		многоглава изключително здрава коренова система. Използват се корените, от които се прави отвара за лечение на хипертрофия на простатната жлеза, простатит, затруднено уриниране, бъбречнокаменна болест, възпаления на бъбречните легенчета и пикочния мехур, бяло течение, отоци от различен произход, ревматизъм, подагра, камъни в жлъчния мехур, хемороиди, против затлъстяване и др. а външно — под формата на бани при хронични дерматози и екземи.
7	Дрян обикновен Cornus mas 	Среща се в големи количества във всички земи на общината		Листопаден храст или ниско дървос височина до 7 – 8 метра, което се класифицира към семейство Дрянови (Cornaceae). Медоносен. Плодовете действат запичащо, кръвоспиращо и температуропонижаващо, препоръчват още при кръвоизливи от стомаха и червата, при температура и трескави състояния и др., а корите от младите клонки – при блатна треска и за жабурене при болки във венците.
8	Еньовче същинско Galium verum 	Расте из храсталаци и като рудерално край пътища, селища и посеви. Билката е разпространена из цялата страна докъм 1000 м надморска височина.	На петна	(Сем. Брошови - Rubiaceae) - едногодишно тревисто растение. Надземните части се използват в народната медицина. Има диуретично, слабително, болкоуспокояващо действие.
9	Живовлек голям Plantago major	Среща се в големи количества в населените места и извън тях	На групи	Семейство Plantaginaceae /Живовлекови/ Помага при заздравяване на рани, има антипиретично действие, потиска кашлицата. Използва се против инфекции, Има антихеморагично и хемостатично действие;

				действа и противовъзпалително, диуретично, слабително, стягащо.
10	Подбел Tussilago farfara 	Расте по глинести почви, по насипи, влажни брегове, сипеи, канали, изоставени места. Разпространено из цялата страна докъм 1500 м надморска височина.	На групи	Многогодишно, тревисто растение с дълго пълзящо коренище, принадлежащо към семейство Сложноцветни (Compositae). Подбелът действа противовъзпалително и отхрачващо при остри възпалителни процеси на дихателната система. Външно се прилага при флебити, пърхот и червен вятър.
11	Ранилист горски Stachys sylvatica 	Расте из ливади, тревисти места и храсталаци. Разпространено из цялата страна.		Род покритосеменни растения от семейство Устноцветни (Lamiaceae). Многогодишно тревисто растение с косо коренище. Има регенеративно /за лечение на рани/, антиспастично действие. Прилага се за лечение на заболяванията на пикочния мехур и бъбреците, при жлъчни заболявания, ендометрити, а външно се използува при инфектирани рани. Растението е леко успокояващо и се използва за облекчаване на стрес и нервно напрежение.
12	Ранилист лечебен Betonica officinalis	Расте из ливади, тревисти места и храсталаци. Разпространено из цялата страна.	По единично	Род покритосеменни растения от семейство Устноцветни (Lamiaceae). Многогодишно тревисто растение с косо коренище. Има регенеративно /за лечение на рани/, антиспастично действие. Прилага се за лечение на заболяванията на пикочния мехур и бъбреците, при жлъчни заболявания, ендометрити, а външно се използува при инфектирани рани. Растението е леко успокояващо и се използва за

				облекчаване на стрес и нервно напрежение.
13	Къпина влакнеста Rubus hirtus 	Среща се в големи количества в горите и по пасищата		Семейство Розоцветни – Rosaceae Приложение намират корените листата и плодовете. Основно действие на къпината е адстрингентно, запичащо и противовъзпалително.
14	Къпина полска Rubus caesius 	Среща се в горския фонд, край реки и обработваеми площи	На групи	Семейство Розоцветни – Rosaceae Приложение намират корените листата и плодовете. Основно действие на къпината е адстрингентно, запичащо и противовъзпалително.
15	Зайча сянка лечебна Asparagus officinalis 	Расте из влажни ливади, тревисти места, храсталаци,, горски поляни и разредени гори, рядко като плевел из ниви и градини.	На групи	Позната още като аспарагус, лечебна спаржа, самодивска метла. многогодишно тревисто растение със силно развито люспесто разклонено коренище. Има силно изразено диуритично действие.

16	Змийско мляко Chelidonium majus 	Каменисти, сенчести и открити влажни места по територията на цялата община	На групи, като бурен или плевел	(Сем. Макови - Papaveraceae) - многогодишно тревисто растение с гъст оранжев млечен сок. Използва за лечение на жълтеница, жлъчнокаменна болест, гастрит, колит и др., като има спазмолитично, болкоуспокояващо и противовъзпалително действие. Змийското мляко се прилага и при бъбречни заболявания (поради своя диуретичен ефект), при лошо храносмилане, високо артериално налягане.
17	Иглика лечебна Primula veris 	Среща се в големи количества в населените места и извън тях	На групи	(Сем. Игликови - Primulaceae) - многогодишно тревисто растение с късо коренище и множество дълги цилиндрични корени с диаметър 1-2 мм. Използват се във фитотерапевтичната практика и за приготвяне на фитопрепарати.
18	Лайка езичеста Chamomilla suaveolens 	Расте по тревисти и изоставени места, край селища, пътища и из посевите. Разпространено из цялата страна докъм 1000 м надморска височина.	На групи	Сем. Asteraceae (Compositae) — Сложноцветни. Едногодишно тревисто растение. Една от най-широко употребяваните билки при колики, при уртикария (чрез компреси), за гаргара при възпалителни заболявания на устната кухина, при лош дъх на устата, при гъбичкови възпаления на лигавицата на устната кухина. Компреси от запарка се използуват при външни хемороиди, перианални фистули, за влагалищни прмивки и т.н.
19	Липа дребнолистна Tilia cordata	Сенчести и умерено-влажни места из смесени широколистни гори и пътища	По единично	(Сем. Липови - Tiliaceae) – листопано дърво с височина до 30 метра. Дребнолистната липа е горскостопанско, декоративно, лечебно, медоносно и багрилно растение.

				
20	Мащерка дългостъблена Thymus longidentatus 	Мащерката расте по сухи, скалисти и припечни места, из храсталаци и пасища. Разпространено из цялата страна докъм 2000 м надморска височина.	На групи	(Сем. Устноцветни - Lamiaceae) - полухрастче, формиращо сбити или рехави туфи, високи до 10 (30) см. Събират се стръковете с листата и цветовете. Мащерката се прилага се като запарка при суха кашлица, спастичен бронхит, коклюш, стомашно-чревни възпалителни заболявания с колики и метеоризъм, както и външно за промивка на устната кухина и за гаргара.
21	Пача трева обикновена Polygonum aviculare 	Среща се в умерени количества около обработваемите земи	В групи	Едногодишно тревисто растение с дълъг вретеновиден корен, което притежава лечебни свойства и се класифицира към семейство Лападови – Polygonaceae Използва се при пясък и камъни в бъбреците и пикочния мехур, язва, кървава диария, глисти, сърдечни заболявания. Външно - при различни кожни заболявания, както и за лечение на рани, язви и синини.
22	Мента кръглолистна Mentha suaveolens 	Широко разпространено растение		Семейство Устноцветни (Lamiaceae) Многогодишно, високо 40 см, растение с яснозелени кръгли, силно ароматни листа, изпъстрени с бели петънца. Използва се като билка и подправка. Подходяща за отглеждане в саксии на балкони и тераси.
23	Мента полска Mentha arvensis	Среща се из влажните места, ливадите и речните брегове доста нашироко в цялата страна до 1000 м надморска височина.		Семейство Устноцветни (Lamiaceae) Многогодишно тревисто растение със силно разклонено коренище. Полската мента има спазмолитично,

				противовъзпалително, успокоително, обезболяващо, карминативно, диуретично, потогонно, антиконвулсивно, хемостатично и тонизиращо действие.
24	Овчарска торбичка Capsella bursa-pastoris 	Среща се в умерени количества около обработваемите площи	На групи	Овчарска торбичка е едногодишно или двугодишно тревисто растение от сем. Brassicaceae (Cruciferae) — Кръстоцветни. Има хемостатични, хипотензивни, фитонцидни, холеретични, стягащи, антипиретични лечебни свойства. Разширява периферните съдове, повишава тонуса на матката и повишава подвижността на мускулите, активира чревната подвижност. Съдържа голямо количество калий.
25	Смрадлика Cotinus coggygria 	Расте по сухи каменисти и скалисти места, из храсталаци и разредени дъбови гори, обикновено на варовик. Разпространено в по-топлите части на страната докъм 800 м надморска височина.		Семейство Смрадликови (Anacardiaceae) Билката смрадбика е храст, до 4 м висок, рядко ниско дърво. Употребява се външно като противовъзпалително и антисептично средство при кожни заболявания, акне, гнойни пъпки, рани, подувания от измръзване и потене на краката, при хемороиди, цреи, възпаление на венците и др.
26	Бял равнец Achillea millefolium 	Среща се по сухите тревисти места, край пътищата, около горите, поляните, из недобре обработените посеви като плевел, из ливадите, между храсталаците и др. почти из цялата страна, като достига до 1600 м надморска височина..	На петна	Сем. Сложноцветни - Asteraceae - многогодишно тревисто растение с пълзящи подземни издънки. Има кръвоспиращо и противовъзпалително действие, които се дължат на съдържащото се в него етерично масло.

27	Теменуга миризлива Viola oderata 	Рядко се среща в просветлените листопадни гори и храсталаци, предимно в доловете и поречията на по-големите реки.	На петна	Сем. Violaceae (Теменугови) Многогодишно тревисто растение без стъбло, с надземни издънки, високо от 3 до 12 cm. Декоративно и медоносно растение. Отглежда се в цялата страна. В цветовете, листата и корените се съдържа теменугово масло, използвано в парфюмерията. Корените съдържат алкалоида виолин, намиращ приложение в медицината.
28	Магарешки бодил Carduus acanthoides 	Расте по сухи тревисти места, като бурен край селища, пътища и изоставени места, плевел из посевите. Разпространено - из цялата страна докъм 1600 м надморска височина.	На групи и на петна	Семейство Сложноцветни (Compositae, Asteraceae). Двугодишно тревисто бодливо растение с вретеновиден месест корен. Стеблото е изправено, 100—200 см високо, силно разклонено. Извлек от магарешки трън действа тонизиращо и ободряващо на организма. Приложен в малки дози, извлекът от магарешки трън възбужда централната нервна система, докато по-големите дози я потискат. В състояние е да подобри сърдечната дейност и да повиши в резултат на това пониженото артериално налягане. Растението оказва и известно противомикробно действие. Цветните кошнички на билката се използат за външно приложение при обриви на кожата и при вторични кожни инфекции. Влияе благоприятно на заболявания на пикочно-половата система, при простатит. В нормални дози повишава потентността.
29	Малина Rubus idaeus 	Среща се в големи количества в покрайнините на горите	На групи	(Сем. Розоцветни - Rosaceae) - полухраст с изправени, вдървенели стъбла. Използва се във фитотерапията, като билка в народната медицина, като суровина в хранително-вкусовата промишленост.

30	Шипка храсталачна Rosa corymbyfera 	Край пътища, по синори, храсталаци и гори. Установена е в цялата страна между 0 и 1000 метра надморска височина	На групи	Семейство розоцветни Листопаден храст висок до 2,5 метра. Лечебно и хранително растение. Има авитаминозно, антискорбутно, адстрингентно (затягащо), холагогно и диуретично действие. Използва се при хиповитаминози (пролетна умора, след боледувания), при лечение на атеросклероза, за подобряване на храносмилането и обмяната на веществата, за повишаване на жизнения тонус и др.
31	Жълт кантарион багрилен Hypericum perforatum 	Среща се в големи количества на територията на цялата община	На групи	Лечебна звъника. Използва се при язва на стомаха и дванадесетопръстника, остри и хронични гастрити, ентероколити, парене, лошо храносмилане
32	Росопас Fumaria officinalis 	Обитава тревисти места, край пътища, в посеви и др. На територията на цялата страна от 0 до 1000 м. н. в.		Известна още като горчива трева, димна трева, димянка, самодивски босилек. Принадлежи към сем. Макови (Papaveraceae) и е едногодишно тревисто растение. Стъблото е разклонено. Листата са двойноперести, нарязани. Цветовете са събрани на върха на стъблото и разклоненията му в гроздовидни съцветия. Има пазмолитично, болкоуспокояващо, жлъчегонно, апетитовъзбуждащо, тонизиращо чревната перисталтика.
33	Черен оман (зарасличе) Symphitum officinale	Расте из влажни и замочурени ливади, заливни места край реки, потоци и др. Разпространено (обикновено поединично) из цялата страна докъм 800 м надморска височина.	На групи	Многогодишно тревисто грубовлакнесто растение с късо вертикално коренище и масивен месест корен. Черният оман ускорява зарастването на раните, действа противоязвено (противовъзпалително и ускоряващо заздравяването), стимулиращо разрастването на нови съединителнотъканни клетки.

				
34	Маточина Melissa officinalis 	Расте из сенчести храсталаци, разредени гори, тревисти и каменисти места, понякога и край селищата. Разпространено из цялата страна докъм 1000 м надморска височина.	На групи	Известна още като лимонче, пчелно биле, лимонка. Многогодишно тревисто растение с характерна лимонена миризма. В народната медицина маточината се използва за лечение на редица заболявания, като невроза, нервно сърцебиене, климакс, дисменорея, меланхолия, бронхиална астма, повръщане по време на бременност.
35	Татул Datura stramonium 	Расте по развалини и изоставени места, като бурен край селищата. Разпространено из цялата страна докъм 1000 м надморска височина.	На групи	Едногодишно тревисто растение с неприятна миризма. Стеблото изправено, до 120 см високо, в горната част разклонено. Листата са последователни, на дълги дръжки, яйцевидни островърхи, дълбоко изрязано назъбени. Цветовете са едри. Отровна билка! Използва се при различни спастични състояния, но главно при астма под формата на противоастматични цигари или прах за поставяне върху въглен и вдишване на дима.
36	Червен божур Paeonia peregrina 	Расте из храсталаци, светли гори, по каменисти и тревисти места. Рядко — почти из цялата страна докъм 1000 м надморска височина.	На групи	Многогодишно тревисто растение с вретеновиден задебелен корен и късо коренище. Стеблата изправени прости, надлъжно наребрени, листата последователни, двойно-тройно пересто наделени. Цветовете единични на върха на стеблото, едри. Има седативно, спазмолитично действие. Препоръчва при редица нервно-психични заболявания. В народната медицина червеният божур се използва за лечение на

				ревматизъм и подагра.
37	Лудо биле (Беладона) Atropa belladonna 	Расте из горски сечища и разредени букови гори, на влажни и богати почви.	На групи	Беладона е многогодишно тревисто растение с късо дебело коренище с месести, разклонени корени и едногодишна надземна част. Билката беладона има спазмолитично, мидриатично /разширяващо зеницата/ действия. Силно отровно растение! В съвременната терапия се използува главно тинктурата при различни спастични състояния, самостоятелно или в различни комбинации. Лечебната доза е много близка до смъртоносната.
38	Волски език Phyllitis scolopendrium L. 	Расте из сенчести и влажни места.	На групи	Волският език е многогодишно-спорово растение с късо плътно коренище, в горната част покрито с люспи. Съдържа танини и дъбилни вещества, свободни аминокиселини (аспарагинова киселина, глутамин и др.). Има омекотяващо, успокояващо, откашлично, аналгетично, хемостатично и противовъзпалително действие.
39	Момина сълза Convallaria majalis 	Среща из гори и сенчести места, а също се отглежда и като декоративно растение.		Многогодишно тревисто растение от семейство Лилиеви (Liliaceae). Цветоносното стъбла е изправено, неразклонено, на височина достига до 20 см. Момината сълза съдържа гликозиди, които се прилагат при сърдечна недостатъчност. Те имат бързо действие и не кумулират. Растението оказва влияние върху централната нервна система и често се прилага заедно с валериана като успокояващо средство при сърдечни неврози и като подобряващо сърдечната дейност средство. Използва се предимно под формата на тинктура.

40	Лечебна ружа Althaea officinalis L. 	Расте по влажни места, ливади, из храсталаци, край реки и блата, в равнините и планините. Разпространена е из цялата страна от низините докъм 1000 м надморска височина.	По единично	Многогодишно, тревисто, гъсто, сивовлакнесто растение. Има установено омекчаващо, отхрачващо и противовъзпалително действие, свързано с богатото съдържание на слизести вещества в корените й. Лечебната ружа се препоръчва при хронични колити и дори при дизентерия. В тези случаи ружата оказва и противодиарично действие. Ружата се препоръчва и за външно прилагане при възпалителни заболявания на устната кухина, при гингивити, тонзилити и при конюнктивити.
41	Салеп Orchis Morio 	Расте по влажни и слънчеви тревисти склонове в цялата страна.		Многогодишно тревисто растение със зелени сочни стъбла и неразклонено стъбло от семейство Орхидееви. Цветовете са събрани в шлем и са различно оцветени. Растението има две грудки в земята, от които едната е майчината, а другата е дъщерната. Високото съдържание на слузни вещества определят омекчителното и противовъзпалителното действие на растението. Прилага се при остри и хронични бронхити, дразнеща кашлица, при възпаления на стомашно-чревния тракт (гастрити, ентероколити, язва на стомаха и др.)

От разпространените на територията на общината лечебни растения интерес за населението представляват липов цвят, лайка, малина, къпина, жълт кантарион, лечебна иглика и мащерка.

Съгласно чл.5 от Наредба № 2 не се допуска събиране на билки в количества, надвишаващи стойностите определени, като процент от наличните в находището запаси:

- корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си – до 70%;
- корени, коренища, грудки и луковици от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – до 40%;

- кори, листа и стъблени пъпки – до 40%;
- листа – до 70%;
- за стръкове – до 70%
- за цветни пъпки, цветове, съцветия и цветни кошнички, плодове и семена до 70% за едногодишните и до 80% за многогодишните видове.

Съгласно чл.6, ал.1 от Наредба № 2 експлоатацията на находищата се редува с период на възстановяване на ресурсите. Съгласно чл.6, ал.2 продължителността на периода за възстановяване е следния:

- при събиране на корени и коренища при видове, които лесно възстановяват ресурсите си – 2 год.;
- при корени и коренища при видове, които трудно възстановяват ресурсите си или растат при специфични екологични условия – 3 год.;
- при събиране на грудки – 2 год.;
- при събиране на листа – 1 год.;
- при събиране на стръкове от видовете, които трудно възстановяват ресурсите си – 4 год.;
- при събиране на съцветия от иглика лечебна – 2 год.

Съгласно чл.6, ал.3 от Наредба № 2 не е необходим период за възстановяване при събиране на следните видове билки:

- коренища от коприва и троскот;
- стръкове от видовете, които лесно възстановяват ресурсите си;
- цветни пъпки, цветове и съцветия;
- плодове и семена.

Съгласно Допълнителната разпоредба от Закона за лечебните растения, ал.1, т.18 **билки за лични нужди** за билките в свежо състояние, събрани от едно лице в рамките на един ден, както следва:

- корени, коренища, луковици или грудки – до 1 кг.;
- стръкове – до 2 кг.;
- листа – до 1 кг.;
- кори – до 0,5 кг.;
- цветове – до 0,5 кг.;

- семена – до 0,1 кг.;
- плодове – до 10 кг.;
- пъпки – до 0,5 кг.;
- талус – до 1 кг.

III. ДЕЙНОСТИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА ЕКОСИСТЕМИТЕ, ВКЛЮЧВАЩИ ЛЕЧЕБНИ РАСТЕНИЯ, ЗА ОСИГУРЯВАНЕ НА УСТОЙЧИВОТО ИМ ПОЛЗВАНЕ И ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ

Ползването на лечебните растения и опазването на техните ресурси включва:

1. събирането на билки от диворастящи и култивирани лечебни растения;
2. придобиването на билки за първична обработка или преработка;
3. събирането на генетичен материал от диворастящи лечебни растения за култивиране, за опазване при условия извън естествената среда на лечебните растения или за възстановяване на други места в природата.

Събирането на билки от естествените находища на лечебни растения се извършва съобразно изискванията на Закона за лечебните растения и настоящата програма.

Ползването на лечебните растения, представляващо стопанска дейност, се извършва въз основа на позволително за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

Позволително не се изисква при събиране на билки за лични нужди от земи, гори и водни обекти - общинска собственост.

Позволително не се изисква и когато лечебните растения са култивирани от собственици или ползватели на земи, гори или водни обекти, освен когато са култивирани от общината.

Позволително за ползване на лечебните растения от земи общинска собственост се издава от:

- директора на държавното лесничейство - за горите - общинска собственост и след заплащане на такса в общината;
- от кмета на общината, когато ползването е от:
  - земеделски земи от поземления фонд и включените в строителните граници на населените места - общинска собственост, след заплащане на такса в общината;
  - от териториите и акваториите в строителните граници на населените места - общинска собственост, независимо от предназначението им, след заплащане на такса в общината;

Таксите за ползване на лечебни растения от земи, гори, води и водни обекти - общинска собственост, се определят от съответните общински съвети в размер не по-голям от размера на таксите за ползване на лечебни растения от земи държавен фонд.

Таксите постъпват в бюджета на общината и се изразходват за:

1. плановите документи;
2. дейности по поддържането и възстановяването на лечебни растения и техните находища;
3. научни изследвания и наблюдение на лечебните растения;
4. изграждане и поддържане на специализираните карта, регистър и информационна система за лечебните растения;
5. култивиране и преработка на лечебните растения;
6. обучение, издаване на образователни материали, провеждане на конференции по лечебни растения;
7. други дейности, свързани с управлението и контрола.

Позволителното за ползване се издава на физическо лице, което събира билки за продажба или за първична обработка, или генетичен материал от лечебни растения, и определя:

1. вида на ползването;
2. разрешеното количество билки или генетичен материал по видове морфологични части;
3. района или конкретното находище;
4. начина на ползване;
5. задължения на ползвателя.

IV. ПРИОРИТЕТНИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ НА РЕСУРСИТЕ И РАЗНООБРАЗИЕТО НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ

Лечебните растения в естествените им находища се опазват от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване. Опазването на лечебните растения е система от мерки и дейности, целящи запазването на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси. То включва поддържането и съхраняването на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете.

Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри растения, популациите на видовете и екосистемите, включващи популацията.

С раздел „Лечебни растения” към Общинската програма по опазване на околната среда се цели да се постигне ефективно използване на лечебните растения, опазване на естествените им находища, предотвратяване изчезването на отделни видове и свързани с тях компоненти на околната среда, с цел задоволяване потребностите от лечебни растения на населението.

За изпълнение целите на настоящия раздел „Лечебни растения“ ще бъдат предприети следните мерки:

- Осъществяване на контрол за недопускане на ползване на лечебни растения по начини и със средства, водещи до увреждане или унищожаване на находищата;
- Запознаване на жителите на общината чрез кметовете на кметства със заповедите на Министъра на околната среда и водите, относно специалния режим на опазване и ползване на лечебните растения през съответната година и осъществяване на контрол по нейното изпълнение;
- Запознаване на ползвателите на лечебни растения с техните задължения и отговорности;
- Предоставяне на собствениците и ползвателите на земеделски земи наличната информация за лечебните растения на територията на общината, за пригодността на земята за отглеждането им, както и информация за задълженията и препоръките относно земеползването, включително използване на екологосъобразни технологии за отглеждане, свързани с лечебните растения в общината;
- Даване на указания, относно начина на ползване на лечебните растения на територията на Община Вълчедръм, както и правилата и изискванията за събиране на билки или генетичен материал от лечебни растения, регламентирани с Наредбата по чл.27 от ЗЛР;
- Определяне на режим за ползване на находищата при наличие на увреждане на същите;
- Предписания към собствениците на земи, гори, води или водни обекти, около които има находища на лечебни растения, недопускане увреждането на естествените находища при използването на пестициди и минерални торове;
- Забраняване ползването на лечебните растения по начини и със средства, които водят до увреждане на находищата им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие, както и в нарушение на наредбата по чл. 27 от ЗЛР;
- Участие на обществеността по вземането на решения, във връзка с опазването на лечебните растения на територията на общината;

- Съобразяване на издадените позволителни за ползване, съгласно състоянието на ресурсите и плановите документи;
- Контрол върху дейността на лицата, събиращи билки от лечебни растения;
- Провеждане на информационна и разяснителна кампания сред населението, запознаването им с видовете лечебни растения, начина на събиране на билките и нормативната уредба;
- Изследване и картиране на лечебните растения на територията на общината.

V. ИЗБОР И РЕГЛАМЕНТ НА ТЕРИТОРИИ, КОИТО НЕ СА ЗАЩИТЕНИ, НО ИЗИСКВАТ ПОДХОДЯЩО УПРАВЛЕНИЕ С ЦЕЛ УСТОЙЧИВО ПОЛЗВАНЕ НА ЛЕЧЕБНИТЕ РАСТЕНИЯ В ТЯХ

В границите на Община Вълчедръм няма територии, които не са защитени, но да изискват подходящо управление с цел устойчиво ползване на лечебните растения в тях.

VI. МЕСТНИ НОРМАТИВНИ АКТОВЕ ЗА НАЧИНИТЕ НА ЗЕМЕПОЛЗВАНЕ СЪОБРАЗНО ИЗИСКВАНИЯТА НА НОРМАТИВНИТЕ АКТОВЕ И ПЛАНОВИТЕ ДОКУМЕНТИ ОТ ПО-ВИСОКА СТЕПЕН

Собствениците на гори, земи, води или водни обекти, в които има находища на лечебни растения са длъжни да прилагат мерките за опазване на лечебните растения, предвидени в Закона за лечебните растения и раздел „Лечебни растения“ в общинската програма за опазване на околната среда.

Позволителните за събиране на лечебни растения в земи и гори общинска собственост се издават от Кмета на общината, въз основа на писмено заявление от заинтересованото лице, което трябва да е регистриран билкозаготвител в РИОСВ - Монтана, съгласно Закона за лечебните растения.

Забранява се ползването на лечебни растения по начин и със средства, които водят до увреждане на местообитанията им, намаляване на техните ресурси, затруднено възстановяване на популациите им или намаляване на тяхното биологично разнообразие.

Забранява се събирането, изкупуването, първичната обработка и търговията с билки от лечебни растения под специален режим на опазване и ползване в нарушение на заповедта за обявяването им.

За защитените диворастящи лечебни растения се забранява:

- Сечението, брането, изкореняването, хербаризирането, независимо от тяхното състояние и фаза на развитие;
- Унищожаването и увреждането на находищата им;
- Притежаването, пренасянето, търговията и изнасянето зад граница в свежо или изсушено състояние на цели растения или на части от тях;
- Събирането на семена, луковици, коренища и други репродуктивни органи;
- Пашата на селскостопански животни в гори и земи от горския фонд, когато тази дейност противоречи на предвижданията за опазването на определени видове лечебни растения;
- Ползването на лечебни растения, представящо стопанска дейност, без необходимото позволително за ползване, издадено по реда на Закона за лечебните растения.

В Наредбата за определяне и администриране на местните такси и цени на услуги на територията на община Вълчедръм, са определени таксите за събиране на части от лечебните растения. Всички дейности, свързани с лечебните растения, които се извършват на територията на община Вълчедръм са в съответствие с приетото законодателство на Република България.

VII. ВИДОВЕ ПОД СПЕЦИАЛЕН РЕЖИМ

Определени видове диворастящи лечебни растения се поставят под специален режим на опазване и ползване, когато биологичното разнообразие или ресурсите им проявяват трайни тенденции към намаляване или има опасност от появяване на такива тенденции. Специалния режим се определя ежегодно до 10 февруари със заповед на министъра на околната среда и водите, която се обнародва в държавен вестник. Специалният режим обхваща забрана за събиране на билки за определен период от естествените находища на видовете от територията на цялата страна, отделни райони или единични находища; определяне на годишно допустими за събиране количества билки по райони или находища; разработване и прилагане на мерки за възстановяване на популациите и на техните местообитания.

Под специален режим на опазване и ползване на територията на Р България са следните видове лечебни растения:

1. Допустимите за събиране количества билки (кг. сухо тегло), от естествените находища, извън територията на националните паркове, на следните лечебни растения:

- *Божур червен (Paeonia peregrina Mill.)*
- *Зърнастец елшовиден (Frangula alnus Mill.)*
- *Иглика лечебна (Primula veris L.)*
- *Кисел трън (Berberis vulgaris L.)*

- *Лазаркиня, еньовче ароматно (Galium odoratum (L.) Scop.)*
- *Лудо биле, старо биле (Atropa belladonna L.)*
- *Ранилист лечебен (Betonica officinalis L.)*
- *Решетка безстъблена (Carlina acanthifolia All.)*
- *Тлъстига лютива (Sedum acre L.)*
- *Шапиче (Alchemilla vulgaris complex)*

За тези видове е забранено събирането им в националните паркове, извън количествата и районите, определени в приложението на ЗЛР. Количествата билки се разпределят от регионалната инспекция по околна среда и води между билкозаготвителите от района на инспекцията. Разпределянето се извършва със заповед на директора на съответната РИОСВ въз основа на заповедта на министъра на околната среда и водите за условията и реда за разпределяне на количествата билки, която се обнародва в Държавен вестник.

2. Забранява се събирането на билки от естествените им находища на територията на цялата страна, от следните видове лечебни растения:

- Бенедиктински трън, пресечка (Cnicus benedictus L.)
- Волски език (Phyllitis scolopendrium (L.) Newm.)
- Горицвет пролетен (Adonis vernalis L.)
- Дилянка лечебна, валериана (Valeriana officinalis L.)
- Залист бодлив (Ruscus aculeatus L.)
- Изтравниче, страшниче (Asplenium trichomanes L.)
- Исландски лишей (Cetraria islandica (L.) Ach.)
- Исоп лечебен (Hyssopus officinalis L. ssp. aristatus)
- Какула едроцветна (Salvia tomentosa Mill.)
- Катраника (Artemisia alba Turra)
- Копитник (Asarum europaeum L.)
- Мечо грозде (Arctostaphyllos uva-ursi (L.) Spreng)
- Момина сълза (Convallaria majalis L.)
- Оман бял (Inula helenium L.)
- Папаронка жълта, жълт мак (Glaucium flavum Crantz)
- Пелин сантонинов (Artemisia santonicum L.)
- Пиренски чай (Sideritis scardica Grisb.)

- Пищялка панчичева (Angelica pancici Vand)
- Плаун бухалковиден (Lycopodium clavatum L.)
- Риган бял (Origanum vulgare L. ssp. hirtum (Link) Ietswaart)
- Ружа лечебна (Althaea officinalis L.)
- Салеп (Orchis sp. diversa)
- Смил жълт (Helichrysum arenarium (L.) Moech.)
- Хвойна червена (Juniperus oxycedrus L.)
- Хуперция иглолистна, плаун обикновен (Huperzia inundata (L.) Bernh = L.selago) Цистозира (Cystoseira barbata (Good et Vood) Ag.)

За горепосочените видове не се издават позволителни за бране и ползване на лечебните растения.

VIII. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

При правилното прилагане на Закона за лечебните растения и на раздел „Лечебни растения” към общинската програма за Опазване на околната среда на Община Вълчедръм, ще се постигне:

- Опазване на естествените находища от увреждане и унищожаване с цел осигуряване на устойчивото им ползване като част от естествения растителен генетичен фон със сегашна или бъдеща ценност;
- Разработване на система от мерки и дейности, целящи запазване на биологичното разнообразие на лечебните растения и на техните ресурси;
- Опазване на екосистемите, съдържащи лечебни растения, на естествените им местообитания, както и поддържането и възстановяването на жизнеспособни популации на видовете;
- Недопускане на изменение на популациите им, при което се влошават биологичните им показатели или се затруднява естественото им възстановяване;
- Опазването на лечебните растения е насочено към биологичните им ресурси в естествената им среда, включително към генетичните ресурси, отделните екземпляри, популациите на видовете и екосистемите.

IX. ТЕРМИНИ И ДЕФИНИЦИИ

В настоящата програма са използвани основните термини и дефиниции от Закона за лечебните растения, и адаптирани дефиниции, като:

• **Лечебни растения** са тези, които могат да бъдат използвани за получаване на билки;

• **Билки** - отделни морфологични растителни части или цели растения, както и плодове и семена от тях, които в свежо или изсушено състояние са предназначени за лечебни и профилактични цели, за производство на лекарствени средства, за хранителни, козметични и технически цели;

• **Естествено находище** - местообитание заедно с популация от диворастящи лечебни растения;

• **Естествено местообитание** - пространствено ограничена територия, включваща всички

компоненти на неживата и живата природа, които със своите параметри определят условията за съществуване на природните популации;

• **Условия на средата** - всички фактори на неживата и живата природа, характеризиращи

местообитанието;

• **Популация** - териториално обособена съвкупност от индивиди от един и същи вид, които могат свободно да обменят помежду си генетичен материал;

• **Устойчиво ползване** - ползване на лечебните растения в количества, по начини и със средства, които не водят до трайно намаляване на генетичния им или ресурсния потенциал и позволяват дългосрочното задоволяване на нуждите на сегашните и бъдещите поколения;

• **Ресурси от лечебни растения** - съвкупността от лечебни растения, разгледани като природен продукт, използван от хората за задоволяване на сегашни или потенциални техни нужди;

• **Режим на ползване на находището** - система от мерки, включваща периоди на експлоатация и покой за възстановяване на ресурсите от лечебни растения;

• **Приоритетни типове природни местообитания** - местообитания на приоритетни видове лечебни растения или които са определени като такива по силата на международни споразумения, по които Република България е страна;

• **Морфологични части** - коренът, коренището, луковицата, грудката, стръкът, листът и цветът на растението;

• **Начин на ползване** - указания относно начина на събиране на билките (изкопаване, откъсване, изрязване, обелване), използваните инструменти и необходимите изисквания за възстановяване на находището;

• **Добив** – количеството полезна биомаса, добивано от единица площ;

• **Биологичен запас** – количеството полезна фитомаса, образувано от всички (използваеми и неизползваеми) екземпляри от даден вид върху всички подходящи или неподходящи за събиране участъци (находища).